בית חנקין בכפר יהושע | מרחב מוזיאלי רב תחומי | הגלריה לאמנות | ספט׳ 2019

כאן בונים

אוצרות:
נטע הבר
אורנה אתקין רביב
אילת הרצוולף

הדימוי: רענן חרל״פ, **בור** (פרט) 2011

פעולת הבנייה מייצגת ניסיון אנושי להשגת ביטחון ויציבות ולהבניית כוח. מבנים נועדו להגדרת מרחב משפחתי, חברתי, תרבותי ופוליטי. הם מייצרים מרחב של משמעות, ומעניקים, לכאורה, תחושת הגנה וחוסן.
העבודות בתערוכה יוצרות תמונה רבת מימדים של תקופה, החל מן האוהלים והפחונים מימי "אנו באנו ארצה לבנות ולהיבנות בה", ועד ימינו אלה, המאופיינים בבנייה מאסיבית ופרועה. תקופה שבמהלכה הבית הפך למגדל, הבניין לנדל"ן והנוף לחומות עם שלטי אזהרה: "סכנה! כאן בונים, הכניסה לזרים אסורה".
אמני התערוכה מתייחסים למושג הבנייה בהיבט אישי, פילוסופי, אסתטי או פוליטי. המבנים בתערוכה נטועים במרחב שבין ארעיות לנצחיות, בהשראת האוקסימורון הקיים במותג הישראלי "סוכה לנצח".
התערוכה נפתחת לכבוד התחלת תהליך שימור ושיפוץ בית-חנקין, המתוכנן לשנים 2019-2020.

רענן חרל"פ

בור, 2011, קרשי בניין משומשים 180/180/80 ס"מ 2019

שוקת-גדר, 2011, קרשי בנין משומשים, בטון 180/60/40 ס"מ

ללא כותרת, 2019, פח ועץ, 40/40 ס"מ

העבודות של חרל"פ חושפות בפנינו ממבט ראשון את מקורם של החומרים, ואת הפרקטיקה של עבודת הבניין. הן מסגירות שיטוט רב שנים באתרי בנייה, איסוף קרשים ופחים משומשים, ספוגים באבק, צבע וזיעה. נוכחותם הגסה עומדת בהיפוך גמור לדיוק ולעדינות של תכנון האובייקטים ובנייתם.

כבר בילדותו בקריית יובל, בתקופת המיתון של שנות השישים, עת אתרי בנייה רבים ננטשו והפכו לזירות שעשועים לילדי השכונות, הכיר חרל"פ מקרוב את קרשי הבניין, הפחים והמסמרים, שבהם השתמשו כחומרי גלם לאלתור משחקים וצעצועים. האובייקטים הפיסוליים של חרל"פ מתקיימים בתווך שבין ציור לפיסול. הוא בונה ייצוג ציורי של אובייקטים: הם דחוסים ומשוטחים, כפי שצייר מתאר אובייקט, ולא בעלי נפח תלת-ממדי, כפי שהם קיימים לכשעצמם בעולם. ציירי הרנסנס השתמשו בפרספקטיבה כדי ליצור על הנייר אשליה של מציאות בעלת נפח ועומק. חרל"פ מייצר מהלך הפוך: הוא משתמש בפרספקטיבה כדי לערער ולשבש את תפיסת המציאות של הצופה.

אהובה שולמן

תל אביב, שנות העשרים, שמן על בד, 20/20 ס"מ

הציור מתעד רגע היסטורי, של אוהלים נטועים בחולות בימיה הראשונים של תל אביב. שולמן עלתה לארץ בשנת 1913 בהיותה בת שמונה והתיישבה עם בני משפחתה בתל אביב, שם למדה בבית הספר לבנות בשכונת נווה שלום הסמוכה לנווה צדק, ובהמשך, בגימנסיה הרצליה. בגיל 12 החלה ללמוד ציור אצל הציירת חד גדיא והמשיכה אצל מורים נוספים: אורלנד ופלד. לאחר סיום הגימנסיה השתתפה בחוג של ציירי תל אביב. חברי החוג המשיכו ללימודים בפריז ושולמן בחרה להמשיך לימודיה בבית הספר החקלאי לבנות בנהלל. משם עברה לכפר יהושע ונרתמה לעבודת החקלאות. מאוחר יותר נסעה ללמוד בלונדון ובפריז. היא המשיכה לצייר את נופי הארץ כל ימי חייה.

איתי בר-יוסף

ללא כותרת 2019 (מתוך הסדרה Else Wheres)

הדפס דיגיטלי על בד שמשונית, 180/270 ס"מ

ללא כותרת 2012 (מתוך הסדרה Else Wheres), הדפס דיגיטלי, 130/100 ס"מ

ללא כותרת 2017 (מתוך הסדרה Else Wheres), וידיאו, 4:23 דקות

בר-יוסף הוא צלם העוסק בעיקר בנוף אורבני, באדם, בטבע ונוף, בהקשרים היסטוריים ופוליטיים. הוא שואב השראה מצילומים היסטוריים ומקולנוע, בעיקר מסרטים העוסקים במציאות דיסטופית. שלוש העבודות מתוך הסדרה Else Wheres (מקום שהוא גם חסר מקום) עוסקות בשיבוש הפונקציונליות של המבנה. הן מתעדות רגע עכשווי, אך מאזכרות זמנים ומרחבים אחרים. לעתים נראות כפוסט-ממורי של צילומי שואה. למרות האסתטיקה הסימטרית המאפיינת את הצילומים, שוררת בהם תחושת מועקה.

צילום הרחוב, אשר פונה לצורך צילומי סרט, חושף לעין את קרביו: מכלי גז, כבלים, מרזבים, תעלות ביוב, אך נעדרים ממנו ייצוגי חיים - אנשים, בעלי חיים או כלי רכב. צילום המנהרה נוצר בהשראת דימוי מהסרט "מטרופוליס". היא נחסמה לכלי רכב לקראת טקס חנוכת כביש בהשתתפות ראש הממשלה נתניהו. שיבוש הפונקציונליות של המנהרה, שהפכה לבמה עבור טקס פוליטי, יצר דימוי סוריאליסטי מטריד ומנוכר.

אמיר תומשוב

Modus Operandi no.3, 2019 הצבה תלויית מקום, בשיתוף גיא לנדאו

מודל פוסט טראומה מספר 17, 2019, מודל עץ, קרטון, פשתן, גבס וצבע סינתטי על בד, 9/30/30 ס"מ

תומשוב הוא אמן ואדריכל, החי ויוצר בעפולה. מתוך דבריו אודות המיצב: "המיצב תלוי המקום נבנה בחלל הגלריה כהומאז' לתרבות האנושית. משחר האדם רצינו להקים, לבנות, לפתח, למלא ולמסד. אך האפקט הנלווה לכך הוא הרס עצמי. בדברי ימי האנושות תרבויות נעלמות וחורבות צומחות. בעוד כולנו מאמינים שאנחנו בתקופת פיתוח שיקום וצבירה, פועלים מנגנוני ההכחדה מתחת לפני השטח. הפיגום מוצג כאנלוגיה לתהליכי צבירה ובנייה חסרת מעצורים, וכאנלוגיה למודרניזם המאוחר, שבו מבנים צומחים ונהרסים במחי מחשבה.

מערך הפיגומים פועל כסינדרום "הגורילה הבלתי נראית", המסיט את העין והמחשבה מן ההבחנה בממדי ההרס הטמונים בו. הפיגום מבטא את ההיאחזות בדבר שאינו נצחי. האסתטיקה שלו, כמו זו של "פורנוגרפיית החורבן", מעמידה את המוח האנושי במבחן התמודדות עם המקברי, המלנכולי והגרוטסקי, שתוצר הלוואי שלו הוא ההבחנה ביופי של ההרס.

...עלינו לתחזק את סביבת החיים הבנויה ואת צרכי הקיום שלנו, כי מימד הזמן ואימא אדמה עובדים לרעתנו. אנחנו הטפיל הנלחם על חייו אל מול זה שמארח אותו".

יוסי וסיד

קן, 2010, הדפס דיגיטלי (המקור: דיו על נייר)

פסגת המצדה, 2016, הדפס דיגיטלי (המקור: דיו, שמן וטיפקס על נייר)

וסיד, אדריכל ואמן, חי בקיבוץ שבו נולד, המעפיל. כאדריכל וכרכז ועדת התכנון בקיבוצו, מתמודד וסיד עם קונפליקטים של תכנון אדריכלי, המשקפים את השינויים האידיאולוגיים שחלו בחברה הקיבוצית.

ברישום דקיק, צפוף ואינטנסיבי, הוא מצייר דימויים עשירים של מבנים מורכבים. העין המתבוננת מתקשה לעקוב ולהבין את ההיגיון של המבנים, את הממדים שלהם או את כיוון התנועה בתוכם. וסיד פורע את חוקי הפרספקטיבה ומאתגר את ההבנה ואת חוש ההתמצאות של הצופה. המבנים הפרדוקסליים ותחושת האינסוף בציוריו, מזכירים את רישומיו הווירטואוזים של האמן ההולנדי M.C.Esher. הירידה האינסופית לפרטים, הצפיפות המחניקה ותחושת איבוד המציאות בתוך המבוכים הארכיטקטוניים, מושפעות מהתחריטים של האמן האיטלקי Piranezi, שצייר דימויים של בתי כלא דמיוניים, מבנים פנטסטיים בעלי פרספקטיבות בלתי אפשריות.

בעבודותיו של וסיד קיים ממד דיסטופי ואפוקליפטי, ועולה מהן תחושת חרדה קיומית. המבנים הצומחים ומתרבים ללא שליטה, ומאיימים כמו התפשטות של מגיפה. אך לצד תחושות הניכור, הבדידות והחרדה, ניכר בעבודות מאמץ ליצור סדר, שיטה או היגיון חדשים, תוך אמונה באפשרות של תיקון, וביכולת לדמיין וליצור עולם אוטופי חדש.

לירון אוחיון

המקננת, 2018, הצבה, טכניקה מעורבת 65/200/180 ס"מ

אוחיון יצרה את המיצב בהיותה בהיריון מתקדם, וכך כתבה על תהליך היצירה: "... בתוך כל זה עולה החיפוש אחר מקום; מקום לקנן. האם עפולה, העיר שבה קבעתי את ביתי בחמש עשרה השנים האחרונות, היא המקום שלי? הנה אני כאן, במתחים בין הזדהות לזרות, בין חופש לביטחון, בין הצורך להעמיק שורשים לבין הדחף לפרוש כנפיים. במקסיקו מישהי אמרה לי שהכנפיים שלי גדולות מהשורשים שלי... **יצאתי החוצה אל המרחב הציבורי כמו ציפור זרה בעיר בתהליכי גדילה, ללקט חומרים:** חומרי בניין, זבל אנושי, גזם, חפצים אישיים שאגרתי, מחשבות ומבעים, הערות של אנשים, פחדים שצפים ורגעים של מבוכה גדולה מול האימהות המתקרבת, התלכדו להם לקן".

משה קופפרמן

מגילה, 1996, שמן, גרפיט ועיפרון על נייר, 40/275 ס"מ

קופפרמן עלה לארץ מפולין בשנת 1948. התלאות שעבר, האובדן והחורבן שהותירה המלחמה, לצד התקווה שבהקמת חברה ומדינה חדשה - טבועים בגוף עבודתו. קופפרמן היה בין מקימי קיבוץ לוחמי הגיטאות. לאחר שהשתלם במלאכת הטפסנות, חילק את זמנו בין העבודה בענף הבנייה לבין הציור, ורק ב-1976 החל להקדיש את עיקר זמנו לציור. קופפרמן ראה את עצמו כ"צייר העוסק במלאכה", כפועל המגיע מדי בוקר לעבודתו ב"אטלייה".

פרט מתוך העבודה

קופפרמן יצר שפה המזוהה בצבעוניות ייחודית ובתבניות קבועות החוזרות על עצמן. הוא התייחס לצבע ולמצע כאל חומר ("מאטרייה", בלשונו). בציוריו הבנויים משכבות, כל רובד בעבודה מסתיר, מטשטש או מוחק את קודמיו. בדומה לציורי הAction Painting, סך הפעולות נצבר, ונותר גלוי לעין. הוא בונה וממוטט קונסטרוקציות גאומטריות שוב ושוב. התבניות הצורניות המזכירות רשתות, פיגומים, גשרים, כיפות, קורות ועמודים, חוזרות על עצמן בווריאציות משתנות. בסוף שנות השבעים החל ליצור על גבי רצועות נייר מוארכות, בחלקן מטופלות משני צדיהן, עבודות שכונו על ידו "מגילות". ה"מגילה" נראית כ"השתלשלות" (בשפתו) של פעולות חוזרות, וכהמשך של השפה והרפרטואר הצורני שלו.

נטע הבר ושי שילה

מגדל מים, 2019, הדפסת תלת ממד, צינור פרספקס, קלקר ומשאבות אוויר, 50/30/30 ס"מ

מגדל המים בכפר יהושע נבנה בשנת 1929 וניצב בשדרה המרכזית של הכפר. "בדומה לאובייקטים מיתולוגיים קדומים, לא ידוע מי תכנן את המגדל" כתב אלי שמיר במאמר "כל הדרכים מובילות לכפר יהושע" (קתדרה 111, יד בן-צבי), והוסיף כי הבנאים היו אנשי כפר יהושע עצמם, אשר בתקופה קשה של מחסור השקיעו מאמץ בבניית מגדל בטון מפואר, בהשראת הסגנון האיטלקי הקלאסי ובדומה לקולוסאום ברומא. למגדל בכפר יהושע, בדומה למגדלי המים שנבנו בימי ראשית ההתיישבות העובדת בארץ, הייתה חשיבות אידיאולוגית סמלית. נוסף להיותם מקורות למים, הם שימשו כמגדלי תצפית וכנקודות ציון על מפת הארץ הנבנית. דימוי מגדל המים הפך לסמל ציוני יצוק בטון, ולאנדרטה להתיישבות העובדת.

ניצן סט

קורס מזורז מגיבור על, 2019, מיצב תלוי מקום, עץ צבוע

בקיץ 2017 הבחינו תושבים פלסטינים בהופעתם הפתאומית של מספר ביתנים בסמוך ליישובם, על אדמות הכפר דיר איסתיא בשומרון. מספר ימים קודם לכן יושר השטח, הוצב בו שומר וחובר חשמל. הפלסטינים תושבי המקום הזעיקו מיד כתבי חוץ, כדי להפעיל לחץ בינלאומי, שיבלמו את בניית ההיאחזות הטרייה והבלתי חוקית. במהרה התגלה כי "המאחז" החדש הוא תפאורה שהוקמה לצילומי סרט חדש של "יובל המבולבל", "גיבור בעננים". סיפור המקרה מהווה שיקוף גרוטסקי למנגנון ההתיישבות של המאחזים הבלתי חוקיים. בהשראת המקרה הקימה סט מיצב תלוי מקום, הפולש בבוטות לתוך מוזיאון הטבע והמורשת, ומעלה שאלות בנוגע לייצוגי מציאות, מורשת או בדיה.

קבוצת סלה-מנקה בשיתוף איתמר מנדס-פלוהר וישעיהו רבינוביץ

סוכת נצח, 2014, סרט תיעודי, 20 דקות, עריכה: אמיתי ארנון

לקראת חג הסוכות 2014 החליטה קבוצת האמנים סלה-מנקה בשיתוף "מעמותה" להעמיד תחליף עכשווי לסוכה המסורתית בחצר בית-הנסן בירושלים. הם ביקשו ליצור זיקה בין ההיסטוריה היהודית למציאות הישראלית העכשווית, על ידי מתן ביטוי לתחושות של ארעיות ופליטות. הם פגשו את בני שבט ג'האלין הבדווי, שגורשו מן הנגב ב-1949, ונדדו לאזור מדבר יהודה. הם שמעו את סיפורם, רכשו מהם מבנה ארעי, והרכיבוהו מחדש בירושלים, שם הוצג בסוכות. לאחר מכן נרכש המבנה על-ידי מוזיאון ישראל, שוב פורק, הורכב והוצג מחדש בגלריה לאמנות שבמוזיאון. הסרט מתעד את גלגולו של המבנה, ומייצג באירוניה את הפוליטיקה האיזורית ואת יחסי הכוחות בין מדינה למיעוטיה, וגם מעלה שאלות אתיות לגבי עולם האמנות והכלכלה המניעה אותו. (בצילום: הסוכה בבנייה במוזיאון. צילום: קבוצת סלה-מנקה)

קבוצת סלה-מנקה

גיאוגרפיה של סדקים, 2017, סרט תיעודי, 12 דק', עריכה: דניאל זיני וקבוצת סלה-מנקה

בשלהי חורף 2016 יצרו חברי קבוצת סלה-מנקה בשיתוף קטורה מנור וניר יהלום, במרתפים של בית-הנסן בירושלים, בסודיות וללא אישור, העתק מדויק של "סוכת דלר" המוצגת במוזיאון ישראל. זו סוכת עץ מצוירת מגרמניה (1850) שהוברחה לישראל מפישאך, עיירה קטנה בבוואריה, עם פרוץ מלחמת העולם השנייה. הסרט מתעד את המחקר ואת שחזור הסוכה תוך כדי יצירת שינויים מכוונת. להבדיל מהסוכה המקורית, ההעתק הוא יצירת אמנות שמותר ורצוי להיכנס לתוכה, והיא כשרה לשימוש כסוכה לכל דבר. בבסיסו של הסרט מונחת שאלת יסוד מהותית של עולם האמנות על משמעותו של "המקור". הפילוסוף ולטר בנימין טבע את מושג "ההילה של המקור", שנובעת מהחד-פעמיות של ה"כאן ועכשיו" של נסיבות יצירתו. שכפול הסוכה ממשיך את הדיון אודות הרס מעמדו של המקור, ומערער על מושגים כמו מסורת ואותנטיות. (בצילום: סוכת דלר. צילום: אנדריו מלכובסקי).